

Internet mi, İnternet mi?

Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN

Bilişim, sürekli gelişen ve değişim yaşayan yeni bir teknoloji. Bu yeni teknolojiyle birlikte hayatımızda, çalışma tarzımızda değişiklikler olurken, dilimiz de bu teknolojiden etkilenmeye başladı. Gündelik hayatta kullandığımız bilişim terimlerinden kimileri dilimize giriyor, yerleşiyor. Bilişim teknolojisinde üretici olmayan hemen her toplumda bu sorun yaşanıyor. Bilişim terimlerinin İngilizceden dilimize olduğu gibi girmesi, Türkçenin son yıllarda yaşadığı sorunun bir başka boyutudur. *Çoklu ortam, fare, yonga, tarayıcı, yazıcı* gibi Türkçe veya Türkçeleşmiş sözlerden oluşan terimler yerleşmiş olmasına rağmen, *multimedya, mouse, çip* (veya *chip*), *scanner, printer* terimlerinin kullanılması, hatta *bilgisayar* gibi çok güzel ve yerleşmiş bir söz varken kimi zaman *computer* sözünün kullanılması, özentiden başka bir şey değildir.

Sorunun bir başka boyutu imlâmla ilgili... Yabancı terimlerin ve sözlerin aldığı ekler yabancı okunuşlarla birleşince ilginç biçimler ortaya çıkıyor:

... *en egzotik kayıt programları için bile güncellemeler ve patch'ler bulunduran çok ilginç sitelerden biri.* (CHIP, Temmuz 2001, s. 28)

PDA'lerin (Personel Digital Assistant-Kişisel Dijital Yardımcı) gittikçe yaygınlaştığı kesin ve kullanılabilirlik konusunda da oldukça yol aldılar. (PC Life, Eylül 2001)

Şibirbaz sayesinde server'ın rolünü istediğimiz şekle çevirebiliyoruz. (PC Magazine Türkiye, Ağustos 2000, s. 128)

Alıntı sözlerin özgün imlâlarıyla yazılıp, özgün biçimleriyle okunmaları, Türkçenin imlâ ve söyleyiş özelliklerine aykırılıklar göstermektedir. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi kesme işareti kullanılarak yazılan bu tür sözler, hem imlâmızı hem de söyleyişimizi yabancılaştırmaktadır: *Patch'ler, PDA'lerin, server'ın* biçimlerinde yazılan sözleri *petçler, pidieylerin, sürürün* biçimlerinde söylemek Türkçenin kurallarını zorlamaktır.

Bu konuyu bir başka yazımızda ele alacağımızı belirterek, son zamanlarda bilgisayar dergilerinde, firmaların tanıtım kitapçıklarında internet sözünün

Internet mi, İnternet mi ?

giderek *Internet* biçiminde yazılışının yaygınlaşmasına değinmek istiyoruz. İnternet sözü için önerilen Türkçe karşılıklar ne yazık ki tutulmadı. Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu internet sözüne *örütbağ* karşılığını önermişti.¹ Keşke *bilgisayar* gibi, bu söz de zamanında yaygınlaşsaydı. O zaman ne yazılışla ne de söyleyişle ilgili bir sorun yaşanırdı. İnternet sözü bir anda dilimize girdi. Bu sözün yazılışındaki farklı tutumlar karmaşaya yol açtı. *TDK İmlâ Kılavuzu*'nda bu sözün yazılışı *internet* biçimindedir. Küçük harfle yazıldığı için bu söz genel ad olarak kabul edilmiştir. Bilgisayar dergilerinin çoğunda ise bu sözün *Internet* biçiminde yazıldığı görülmektedir:

Internet'e Kıymayın Efendiler. (PC Magazine Türkiye, Haziran 1999, s. 166)

Internet Kafe Kurulumu (PC Net, Haziran 2000, s. 247)

Microsoft Internet'in Hakimi Oluyor (PC Magazine Türkiye, Ağustos 2000, s. 40)

Türkçede *ı* ve *i* harfleri ayrı ses değerlerine sahiptir. Oysa İngilizcede *ı* harfi bulunmamaktadır. Küçük olarak İngilizcede *i* biçiminde yazılan harf, büyük olarak *I* biçiminde yazılır. Harfin büyük yazılışında noktanın kullanılmaması geleneği çok eskidir. Aslında bu harf, Eski Sami, Grek, Unkial, Eski Slav yazılarında küçük harf olarak da noktasız yazılırdı. Daha sonraları, el yazısında bu harfin söz içinde ve sonunda bitişik yazılışında yaşanan karışıklıklar (özellikle m, n, u harflerinin bacaklarıyla karışması yüzünden) üzerine, harfi ayırt etmek amacıyla üzerine nokta konulmaya başladı.² Ancak, söz başında harfin yazılışında herhangi bir karışıklık yaşanmadığı için nokta kullanılmadı. Tıpkı Arap alfabesinde harflerin söz başında, söz içinde ve söz sonunda yazılışında olduğu gibi, Lâtin yazısında *i* harfinin söz başında yazılışı ile söz içinde ve söz sonunda yazılışı arasında farklılık ortaya çıktı. Şu hâlde batı dillerinde alfabede *ı / i* ayrımı yoktur. Tek bir harfin, söz başında ve söz içinde farklı yazılış biçimleri söz konusudur. Yukarıda da değindiğimiz gibi, dilimizde ise *ı* ve *i* birer ayrı harftir; ayrı ayrı sesleri karşılırlar. Bu nedenle, Türkçede bu sözün *Internet* biçiminde yazılması, bu harfin ayrı bir ses değeri olduğu düşüncesini uyandırır. Herkesin batı dillerindeki *i* harfinin yazılış özelliğini ve bu özelliğin tarihçesini bilmesini bekleyemeyiz. Türkçede söylenişi *internet* olarak yaygınlaşan bu sözü, *internet* biçiminde yazmalıyız.

Bu durum batı dillerinin imlâsının dilimize etkisine bir örnektir. Tıpkı TIR kısaltmasının yazılışı gibi... Aslında TIR biçimindeki kısaltmada da kullanılan harf */i/* sesini karşılamaktadır. Ama bu kısaltma dilimizde yazıldığı gi-

¹ Oktay Sinanoğlu, *Bye Bye Türkçe*, Otopsi yayınları, İstanbul 2000, s. 107.

² "ı", *Türk Ansiklopedisi*, C. XIX, Ankara 1971, s. 488.

Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın

bi okunduğu için fazla dikkat çekmedi. TIR biçiminde yazılan kısaltmayı yine yazıldığı gibi TIR olarak söylüyoruz. Ama internet öyle değil... İnternet biçiminde söylenen sözü İnternet olarak yazmak dilde yeni bir karmaşa yaratmaktadır.

Bu tür sözlerin yazılışında Türkçedeki *t / i* ayrımını daima göz önünde bulundurmamız gerekir. Bu konu, daha önce de İbsen adının ansiklopedilerde yazılışı ve alfabetik sıralamada yer alışı bakımından da gündeme gelmişti. Şiar Yalçın, İbsen adının İbsen olarak yazılıp I maddesinde verilmesini haklı olarak eleştirmişti.³ Şimdi benzer durum internet sözü için de geçerlidir. Bu söze bir karşılık yaygınlaştırılmadığına göre, yediden yetmişe herkesin internet dediği ve bu şekilde yazdığı sözü, cümle başında veya özel ad olarak kullanırken İ n t e r n e t biçiminde yazmamız gerekir.

³ Şiar Yalçın, *Doğru Türkçe*, Metis yayınları, İstanbul 1998, s. 33-35.